

Erdészeti gyűjtemények IV.

Gyufacímkek

Az emberiség történetében a tűz nagyon fontos szerepet töltött, és tölt be mind a mai napig. A tűzgyújtás azonban hosszú-hosszú időn keresztül problémát okozott, amihez sokféle eszközt, többek között kovakövet használtak. Az első gyufákat, azaz gyújtó fácskákat a 19. század elején találták fel.

A zajtalan és robbanásmentes biztonsági gyufát Irinyi János 1836-ban szabadalmaztatta, amely hamarosan világszerte elterjedt. Ezt Svédországban az 1840-es években tovább tökéletesítették. Ekkor jelent meg a csak speciális dörzsfelületen meggyulladó biztonsági gyufa, más néven svéd gyufa.

Magyarországon az első gyufagyártó üzem 1834-ben nyílt meg. Már az 1850-es években olyan gépek jelentek meg amelyek lehetővé tették a nagyipari gyufagyártást. 1910-ig összesen 22 gyufagyár működött a történelmi Magyarország területén.

Az első világháború után mindössze három gyár maradt, a budafoki, a kecskeméti és a szegedi, ezek fedezték az ország gyufaszükségletét. Szegeden, hazánk mai területén az

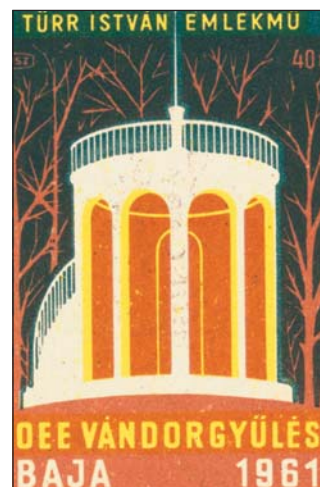
elsőik között kezdődött meg a gyufagyártás, mára pedig az egyetlen hely maradt, ahol még gyufát állítanak elő.

Az ömlesztett gyufaszálak kezdetben fa dobozkákban kerültek forgalomba. A 19. század második felében jelentek meg az első, papírból készült dobozkák, illetve megjelentek a levélgyufák is.

Az üres felületeket idővel különféle díszekkel, címkékkel, logókkal látták el, majd hamarosan reklámfelületként is felfedezték. Innentől kezdve rendkívül változatos címkék jelentek meg, amelyek hamarosan a gyűjtők között is népszerűvé váltak.

Az 1960-as évektől az 1980-as évekig világszerte, így hazánkban is rendkívül népszerű volt a gyufacímkek gyűjtése, amelynek gyűjtőit *fillumenistáknak* nevezik. Az 1960-as években több tízezer gyűjtő tevékenykedhetett hazánkban. Gyűjtői klubok alakultak, akik közvetlenül a gyárból szerezték be a nyomdatiszta címkéket.

1959-ben jelent meg az „Erdei állatok” sorozat, amelynek kilenc darabja kétszínnyomással készült. Ez a sorozat olyan népszerű lett, hogy nagyon sokan ennek hatására kezdtek

gyűjtésükbe. A Gyufaipari Vállalat is kedvezte a gyűjtőknek, hiszen egyes címkesorozatokból többféle színváltozatot adtak ki. Néhányan hatalmas gyűjteményeket hoztak létre. Például *dr. Horváth Gyula* gyűjteménye meghaladta a félmillió darabot. Neki csak az „Erdei állatok” sorozatból 102 színváltozatot sikerült elkülönítenie, begyűjtenie.

Az 1950-es évektől a gyufacímkek általában két- vagy háromszínnyomással készültek. Egyszerű, ötletes grafikáik, sok esetben plakátszerűek. A reklám, a figyelemfelhívás mellett gyakran az adott kornak megfelelő propagandacélokat szolgáltak.

A Gyufaipari Vállalat sohasem készített a bélyeg árjegyzékekhez hasonló hivatalos katalógust. Ilyeneket lelkes gyűjtők készítettek. Néhány éve *Magyar gyufacímkek* címmel háromkötetes nyomtatott katalógus is megjelent. A digitális változatok egyike, a Magyar Gyufacímke Katalógus az alábbi helyen érhető el: <http://www.gyufacimke.hu/search.do>

A gyufagyártás a faipar részeként szorosan kapcsolódott az erdőgazdálkodáshoz. Vélhetően ennek is köszönhető a számos, erdészeti témát ábrázoló címkesorozat, amelyek zöme az 1960-as évek első felében készült.

Például az Országos Erdészeti Főigazgatósághoz kapcsolódó „Védd az erdőt!” tíz darabból álló sorozata 1962-ben jelent meg. Az egyik címkén az erdészet címere mellett az alábbi felirat olvasható: „Védd az erdőt, a nép vagyonát”. A többi címkén is jellegzetes, korhű feliratok olvashatóak, pl: *Ne zavarj a vadakat, Az erdő nem legelő, Óvjuk a geodéziai jeleket, Erdőben is irtjuk a cserebogarakat stb.* Az Országos Erdészeti Főigazgatóság 1964-ben ünnepelte 10. évfordulóját. Erre az alkalomra ebben az évben két címkéből álló sorozatot adtak ki. A címkéken az erdőgazdálkodás jel-

képei mellett évszámok, illetve felirat emlékeztet a jeles évfordulóra.

Számos címkesorozat készült az *Országos Erdészeti Egyesület Vándorgyűléseiről*. 1960 és 1974 közötti évekből a fenti katalógus hat sorozatot mutat be. Időrendi sorrendben első az 1960-as kaposvári vándorgyűlést megörökítő, két címkéből álló sorozat, amelyeken a vándorgyűlés emblémája látható.

Az 1961-es bajai vándorgyűlésre már 11 címkéből álló sorozat készült. Ezek egy része jellegzetes bajai emlékhelyeket, így *Jelky András* szobrát, vagy a *Türr István* emlékművet ábrázolják, másokon jellegzetes gemenci táj, vagy éppen egy dunai szállító uszály látható.

Az 1963-as nagykanizsai vándorgyűlést megörökítő, hét címkéből álló sorozaton a vándorgyűlés emblémája mellett jellegzetes erdészeti munkákat örökítettek meg. Így motorfűrészt kezelő erdészeti szakmunkást, rakodógép- és dózerkezelőt.

Az 1964-es egri vándorgyűléshez kapcsolódó sorozat 11 címkéből áll. Az emblémák mellett jellegzetes egri épületeket örökítettek meg, így a székesegyház és a minaret épületét.

Az 1966-os, jubileumi soproni vándorgyűlésre 12 címkéből álló sorozat emlékeztet. Az utolsó ismert sorozat az 1974-es egri vándorgyűlésre készült. A 12 címkéből álló sorozaton a Szalajka-völgyi Erdei Múzeum látivalói sorakoznak.

Külön érdekességet képviselnek a hajdani erdészbálokat megörökítő sorozatok, amelyek 1961–1969 között készültek. Az 1964. évin vicces rajzok, erdészruhába öltözött erdei állatok láthatóak. Ugyanakkor az 1963. évi, 11 címkéből álló sorozat az erdőgazdálkodás és faipar főbb ágazatait mutatja be, így az erdőkémiát, a kosáripárt, az Erdei Melléktermékek Vállalatot stb.

A gyufacímkek színes világa a fentiek mellett számos, egyéb szakmai, illetve a szakmánkhoz közvetve kapcsolódó témát örökített meg. Találhatunk címkéket, sorozatokat, többek között fásítási hónapról, tűzvédelemről, agrártörténeti emlékekről, erdei állatokról stb. Egy 1959-es sorozat a *150 éves soproni Erdőmérnöki Főiskolának* állít emléket.

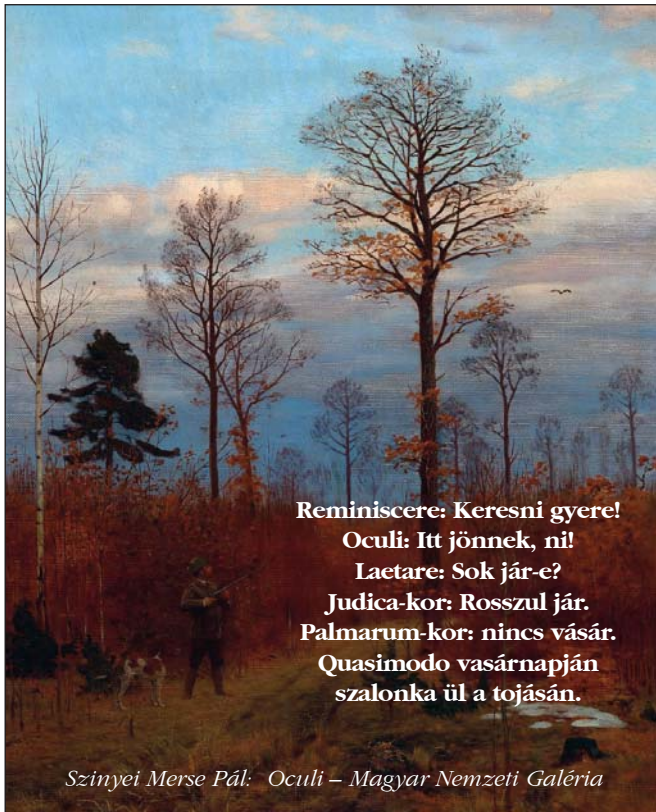

Napjainkban gyufacímkéket néhány idős, hajdani gyűjtő mellett alig pár fiatal gyűjtő. Talán az írást olvasva néhányan kedvet kapnak a szakmánkhoz kötődő gyufacímkek gyűjtéséhez, így azok még hosszú évtizedekig fennmaradhatnak, és nem válnak enyészetté.

Köszönetet mondok *Berdó József* gyűjtőnek, aki segítette az írás elkészítésében, illetve megengedte, hogy gyűjteménye darabjait fotókon örökítem meg.

Andrési Pál okl. erdőmérnök

A szalonkázó vadászok verse

**Reminiscere: Keresni gyere!
Oculi: Itt jönnek, n!
Laetare: Sok jár-e?
Judica-kor: Rosszul jár.
Palmarum-kor: nincs vásár.
Quasimodo vasárnapján
szalonka ül a tojásán.**

Szinyei Merse Pál: Oculi – Magyar Nemzeti Galéria

A fenti vers természetesen a német vadász hagyományból került át a magyar vadászokhoz. De mit is jelentenek és honnan valók a rejtelmes latin szavak?

A kezdősorok a régi, nagybőjt, latin szertartású és nyelvű vasárnapi liturgia „Introitus”-ából valók. Ez a bevonulási latin nyelvű zsoltár kezdőszava. A vers a nagybőjt 2. vasárnapi kezdő sorral indul, aztán a 3., 4., 5., 6. követi, húsvétvasárnap értelem szerűen kimarad, ilyenkor rendes ember nem vadászik, és a húsvét utáni első vasárnap, Quasimodo vasárnapjával, vagy más néven fehérvasárnap zárul.

Pontosítva a latin kezdőszavakat, sorokat:

2. vasárnapi Introitus: *Reminiscere miserationum tuarum Domine*. Emlékezzél meg Uram könyörületedről. Színeváltozás, a bűnök elhagyásának vasárnapja.

3. vasárnapi Introitus: *Oculi mei semper ad Dominum*. Szemeim állandóan az Úrra tekintenek. Önvizsgálat vasárnapja.

4. vasárnapi Introitus: *Laetare Jerusalem!* Örvendj Jeruzsálem! Az örvendezés vasárnapja (a nagybőjt felén már túljutottunk, közeleg a megváltás).

5. vasárnapi Introitus: *Judica me, Deus, et discerne causam*. Igazságot szolgáltatass nekem, Istenem, és kelj védelmére az ügyemnek. A szenvedés vasárnapja vagy feketevasárnap.

6. vasárnap: *Palmarum*. Virágvasárnap, az Úr bevonulása Jeruzsálembe.

Húsvétvasárnapra nincs strófa, de vadászat sincs!

Húsvét utáni első vasárnapi Introitus: *Quasi modo geniti infantes, alleluja*. Mint a most született kisdedek, alleluja. Quasimodo vasárnapja, vagy fehérvasárnap, Húsvét kis nyolcadának befejező ünnepe, az elnevezés az ünnepi fehér ruha levételére utal. Régen ezen a napon volt elsőáldozás.

Nos, ennyi érdemes tudni egy szalonkavadásznak, még ha nem is lő szalonkát!

Dr. Péti Miklós, okl. erdőmérnök